

Az együttműködés európai lehetőségei

P.H. SEWELL, a DES /Department of Education and Science, London = Oktatásügyi és Tudományos Minisztérium/ munkatársa Nagy-Britannia könyvtári hálózatainak és könyvtári rendszereinek, valamint természetesen az európai együttműködésnek problematikáját vitatta meg a Prágában 1972 novemberében tartott, az európai könyvtári rendszerekkel foglalkozó szimpóziumon.

Bevezetőjében néhány alapfogalmat tisztázott. Felvázolta a hálózat és a rendszer közötti különbségeket és azokat az indokokat, amelyek arra késztetik az egyedi könyvtárakat, hogy ma már a nemzetközi együttműködés útjára lépjenek.

A modern könyvtári szolgáltatások lényeges eleme a hálózat.

A könyvtári hálózatok lényegében az egyedi szolgáltatások között létesítenek működési kapcsolatokat, míg a könyvtári rendszerben különböző könyvtárakat üzemeltetéssel kapcsolnak össze. Sajátos célkitűzések megmaradnak saját olvasóikkal szemben, de ezek a célkitűzések egyben a teljes, az országos rendszer célkitűzéseinek is szerves részei. E helyzetben bennfoglaltatnak a szolgáltatások standardjai, előnyök és kényszer is. Az általános fejlődés lényeges eleme egy ország könyvtári-tájékoztató szolgálatának rendszeres tervezése. Az egyedi vagy hálózatba tömörült könyvtárak szolgáltatásait az országos könyvtári szolgáltatások kiegészítik és együttesen alkotják a könyvtári rendszert.

Egy másik megközelítés a meglévő források maximális kihasználására, ha az egy városban lévő, közpénzen fenntartott könyvtárakat megkíséreljük az országos rendszer helyi alrendszereként kezelni és nem tekintjük lazán együttműködő hálózatnak. Kanada jó példa arra, hogy egy egyszerű könyvtárhálózat - ha forrásai maximális kihasználására törekszik olvasói kiszolgálása érdekében - hogyan fejlődik könyvtári rendszerre, amelybe szabályozók épülnek be. Ezek a szabályozók alaposan megváltoztatják az egyes könyvtárak üzemeltetését.

Az információs igény tulnyulik a nemzeti kereteken és szükség van a könyvtárak együttműködésére nemzetközi alapon is. Egyszerű kapcsolatok már ma is megvannak: nemzetközi csere és könyvtárközi kölcsönzés. Egyes régiók ezen túljutva közös szerzeményi programmal is rendelkeznek, mint pl. a Scandia terv. De általában még elég fejletlenek a kapcsolatok. Az egyes államok könyvtári rendszerének tanulmányozásával talán elő lehet segíteni az európai könyvtári rendszer fejlődését.

Még egy fogalom tisztázása szükséges: mi a könyvtári szolgáltatás? Hasznos definíció: a feljegyzett tudás és eszmék továbbítása mindazok számára, akik azt igénylik, mégpedig optimális sebességgel

és a hatékonyság optimális szintjén. Hatékonyság alatt egyaránt értendő a használó megelégedettsége és a kielégítés gazdaságossága. Nemcsak a könyvtárak szolgáltatják /egyes országokban ezért párhuzamosan alakult ki a könyvtári és a dokumentációs rendszer/, a közönségnek nyújtott szolgáltatásokban nincs világosan megvonható határvonal.

A könyvtári szolgáltatás kulcsszava a hozzáférhetőség. A szétszaggatás lényeges eleme a bibliográfiai szervezet. Ennek egyes elemeit nemcsak a könyvtárak szolgáltatják /egyes országokban ezért párhuzamosan alakult ki a könyvtári és a dokumentációs rendszer/, a közönségnek nyújtott szolgáltatásokban nincs világosan megvonható határvonal.

Az alapfogalmak tisztázása után rátér az angol helyzet ismertetésére. Megállapítja, hogy több kísérlet az angol könyvtári szolgáltatásokat már az országos könyvtári rendszer alrendszeréként határozza meg.

A közpénzen fenntartott könyvtárakért a felelősség megoszlik a központi és a helyi szervek, továbbá az Egyetemi Szubvenció Bizottsághoz /University Grant Committee/ hasonló kormányügynökségek között. A koordinálás mechanizmusa a DES és az OSTI /Office of Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal/ hatáskörébe tartozik. Koordinációs szerepe lesz a most alakuló British Librarynek* is. Ezeket kiegészítik még a nem kormányzintű szakmai testületek, a Library Association, az Aslib, a Standing Committee of National and University Libraries, melyeknek az egész ország könyvtári szolgáltatásaiban széles körű érdekeik vannak. Más minisztériumoknak, kutató és fejlesztő hivataloknak is megvan a maguk könyvtári-tájékoztató hálózata, vagy lazán koordinált hálózata van a kutató állomásoknak és laboratóriumoknak is. A hivatalos irányítástól távolabb vannak az önként alakult regionális könyvtári rendszerek, melyek célja elsősorban a könyvtárközi kölcsönzés megkönnyítése; ezeknek rendszerint központi katalógusuk is van. Léteznek még szűkebb körű csoportok - egy-egy ipari terület tájékoztató-szolgálatának jobb elátására közművelődési, tudományos és szakkönyvtárakból. Önkéntes csoportosulás létrejöhét szakterületenként is, - pl. jogi vagy művészeti könyvtárak csoportja - vagy intézménytípusonként, mint az iskolai könyvtárak. Igaz, hogy ezek a csoportok inkább szakmai dialogusokat, vitákat rendeznek, de elvezethetnek a nem hivatalos együttműködési formákhoz is.

A könyvtárközi kapcsolatok kiépülése Nagy-Britanniában is a könyvtárközi kölcsönzéssel indult. 1930-ra már két országos könyvtár épített ki könyvtárközi kölcsönzésre alkalmas állományt: a National Central Library és a Science Museum Library. A 60-as évek közepéig ezek a könyvtárak erre a célra a kevésbé használt egységeket gyűjtötték, azt, ami általában más könyvtártól nem volt megszerezhető. A National Library for Science and Technology tanulmányai mutatták ki,

* A British Library a következő intézményekből jött létre: British Museum Library, National Reference Library for Science and Information, National Lending Library for Science and Technology, National Central Library, British National Bibliography.

hogy a legkeresettebb a könyvtárközi kölcsönzésben az az anyag, amit a könyvtárak maguk is gyűjtenek, ez változtatta meg a gyűjtés politikáját.

A British Library kölcsönzőszolgálatának teljes kiépülése után is szükség lesz a helyi együttműködési tervekre, de a költségtényezők egyre erősebben befolyásolják majd a helyi erőkből és a központilag beszerzett könyvek mérlegét. A speciális gyűjtemények /pl. a Keleti és Afrikai Intézet könyvtára/ intézeti és országos feladatokat egyaránt el fognak látni.

Az állománygyarapítás és a könyvtárközi kölcsönzés mellett a költségek és a hatékonyság tényezői segítik elő az anyag bibliográfiai hozzáférhetőségét biztosító szolgáltatások kooperatív vagy centralizált megoldását. Az angol nemzeti bibliográfia /BNE/-Marc feltárása a kurrens angol irodalom feldolgozásának alapja. Elterjedését természetesen a címleíró, betűrendezési gyakorlat szabványosítása segítheti elő. A gépesítés felhasználásához valószínűleg helyi-regionális együttműködésre lesz szükség, mert egy könyvtár egyedileg nem engedheti meg magának annak költségeit.

A közreadott indexelő-referáló szolgáltatások Angliában általában a szakmai testületek kezében vannak, az utóbbi években kormánytámogatással. Ezek a szolgáltatások a szakterületet világméretben tárják fel és nemzetközi együttműködéssel dolgozzák fel az egyes nemzetek szakirodalmát, hogy a felesleges átfedéseket kiszűrjék. Az interdiszciplináris tanulmányok növekedése szükségessé teszi a gépesített szolgáltatások kompatibilitását. A gépi szolgáltatások költsége sok könyvtár számára elérhetetlenné teszi a legmodernebb szolgáltatásokat. Olyan könyvtári központi szerveket kell keresni tehát, amelyek az intézeteket, egyedi kutatókat akár visszamenőlegesen, akár folyamatosan ellátja. A hangsúly a kompatibilitáson és a nemzetközi együttműködésen van. Egyébként a könyvtárak nemcsak használják, hanem elő is állítják a gépi információkat. Így pl. a MEDLARS részére az angol adatokat a NLLST szolgáltatja.

Egyetlen európai ország sem tudja megszerezni a világ irodalmi termékeit teljességgel. A nemzetközi együttműködés a fejlődő országok irodalmának megosztott beszerzésével megindult. Másik fontos láncszem az együttműködésben a könyvtárközi kölcsönzés; sokat fejlődött a katalógizálás szabványosítása és a bibliográfiai leírások kompatibilitása is, ezek is segítik a nemzetközi együttműködés alakulását. Anglia a szakmai testületek aktivizáló hatásával járulhat hozzá az országos rendszerek kiépítésének tapasztalataihoz, míg sokat tanulhat a Szovjetuniótól a szervezett rendszer építésében.

Az egyes önállóan létező egységek egyesülhetnek és egy magasabb rendű komplex új egységgé válhatnak, ha a sor egyes elemei között bizonyos rögzített kapcsolatok létesülnek - mondta D.J. FOSKETT egy általános rendszerelméletet ismertető könyv kritikájában. Ez érvényes a könyvtári rendszerek építésében is.

/Libri, 23.k. 1.sz. 1973. p.58-69./

Faragó Lászlóné